

UPPSALA UNIVERSITET

Teologiska fakulteten

Tros och livsåskådning C

C Uppsats religionsfilosofi

VT 2018

Författare: Lars Lindgren

Handledare: Oliver Li

Slaget om verkligheten

En analys av sekulärhumanismen och kreationismen

1	Introduktion	3
1.1	<i>Inledning</i>	3
1.2	<i>Syfte och frågeställningar</i>	3
1.3	<i>Metod</i>	4
1.4	<i>Litteratur och avgränsningar.....</i>	5
1.5	<i>Forskningsöversikt.....</i>	6
2.	Den fyrdimensionella modellen	7
2.1	<i>De sociala praktikerna och vetenskapssynen.....</i>	7
2.2	<i>Definition och historik humanism och kreationism</i>	7
2.3	<i>Synen på vetenskap</i>	10
2.4	<i>Den vetenskapliga relationen.....</i>	12
2.5	<i>De teleologiska målen.....</i>	13
2.6	<i>Epistemologi.....</i>	14
2.7	<i>Teori.....</i>	16
2.8	<i>Rationalitet.....</i>	21
2.9	<i>Rationalitet i vetenskap, teologi och religion</i>	24
2.10	<i>Religion och vetenskap och överlappning.....</i>	26
3	Faktiska resultat överlappning och sammanfattning	28
	Litteraturförteckning	30

1 Introduktion

1.1 Inledning

Christer Sturmark och Vesa Annala är två profiler inom tro och vetande debatten i Sverige. Kravet från sekulära humanister med ateistiska förtecken som Christer Sturmark är religionens försvinnande från den samhälleliga dialogen. Den svenska sekulära humanismen som Sturmark företräder anser att det enda rationella är att vetenskapen ska vara den enda kunskapskällan till kunskap. Debatter förs mellan sekulär-humanister och teister kring vad som är rationellt och epistemologiskt riktigt att tro på. Christer Sturmark och kreationisten Vesa Annala hade så sent som den 25 april 2017 en debatt med temat Gud ett hjärnspeke eller grunden till all existens. Även Clapham institutet som är en teistisk tankesmedja har skrivit en artikel genom företrädarna Per Ewert och Mats Selander som kritiserar sekulär-humanismen för att vara en totalitär och förtäckt ny-ateism. I en debattartikel i Svenska Dagbladet skriver de:

Högljudda ny-ateister lever inte upp till de ideal av tolerans, rationalitet och vetenskaplighet med vilka de själva kritiserar religionen. Med frispråkiga män som Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris och i vårt land Christer Sturmark i spetsen har ny-ateismen och sekulär-humanismen under ett decennium varit en kraftfull röst i det offentliga samtalet kring tro och religion. Kraftfull, men förbluffande aggressiv, kanske bör tilläggas. En studie av dessa centrala förkunnare visar tydligt att de nutida ateisternas främsta företrädare lagt sig till med en häpnadsväckande intolerant, ibland närmast totalitär inställning.¹

Vad är det som driver dessa båda sidor i en nästan krigsliknande situation? Jag har länge varit intresserad av debatten mellan sekulär-humanister och teister och ståndpunkter mellan de båda sidorna. Vad är det som driver dessa att tro eller att förkasta tron på någonting? Christer Sturmark skriver i sin bok *Upplysning i det 21:A århundrandet, tro och vetande 3.0* om vad som är rationellt att tro på. Vesa Annala motargumenterar i sin bok *Ateismen förnuftet på villovägar från ett diametralt annat håll*. Vad är då goda skäl att hålla för sant?

1.2 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats är att belysa tro och vetande debatten samt att undersöka vad

¹ Ewert, Per och Selander, Mats, Nyateismen diskvalificerar sig själv, Svenska Dagbladet, 2012-03-20. <https://www.svd.se/nyateismen-diskvalificerar-sig-sjalv> (hämtad 2018-02-02)

det är Christer Sturmark och Vesa Annala anser som goda skäl att tro på, vad det finns för överlappningar mellan deras ståndpunkter samt vad det är som skiljer dem åt. Frågor som jag ställer för att försvara och uppnå syftet redogörs här. Min huvudfråga är: Vilka överlappningar finns det mellan Sturmarks sekulär-humanistiska syn och Annalas Kreationistiska syn? Mina underfrågor till huvudfrågan är: Vad är det som Sturmark och Annala har gemensamt och delar? Hur definieras Sturmarks sekulär humanism och Vesa Annalas kreationism? Vilka teleologiska, epistemologiska och teoretiska mål har Sturmark och Annala?

1.3 Metod

Jag har valt att genomföra en kvalitativ litteraturstudie av litteratur om och av en sekulär-humanist (Sturmark) och en kreationist (Annala), för att kunna undersöka positioner och motpositioner i frågan om vad som är rationella skäl att tro på samt vad som är relevant och tillförlitligt. Jag har valt en komparativ textanalys, för att kunna jämföra de olika hypoteser de olika författarna ställer upp i frågan om det är rationellt att godta hypotesen att en Gud finns eller inte och om universum kan vara skapat. Det andra är att kunna hitta skäl för att avvisa religionen eller att det skulle kunna gå att få till stånd konsensus i vissa frågor. En annan avsikt är att klargöra sekulär-humanismens och kreationismens anföranden, strukturer och hur de definieras. Detta ger en bakgrund till den teorimodell som jag kommer att använda, nämligen Mikael Stenmarks fyrdimensionella modell för att avgöra om en överlappning föreligger mellan religionen (kreationismen) och vetenskapen (sekulär-humanismen). De sociologiska, teleologiska, epistemologiska samt teoretiska dimensionerna kommer att studeras hos Sturmark och Annala. Jag kommer även att studera vad som anses som rationella skäl hos Sturmark och Annala

En innehållslig idéanalys kommer att användas för att förstå och tolka idéinnehållet i författarnas texter.² Idéanalysen ska klargöra innehållet och den logiska strukturen i texten för att eventuellt hitta dolda premisser i författarens texter, vilka teser och ståndpunkter författarna driver som övergripande ståndpunkter samt vilka argument som används för att stödja tesen. Vad som stödjer eller inte stödjer de olika teserna samt vilken motivering författaren har för sin ståndpunkt ska försökas besvaras så tydligt som möjligt. Det som kommer fram i de olika positionerna hos Annala och Sturmark ska undersökas i frågan om

² Grenholm, Carl-Henrik, *Att förstå religion: Metoder för teologisk forskning*, Lund, Studentlitteratur AB, 2006, 223.

överlappning finns mellan dem. Min avsikt är att vara neutral mellan sekulär-humanismen och kreationismen för att försöka balansera de olika ståndpunkterna. En argumentationsanalys ska så noggrant som möjligt försöka återge tro och vetande debatten idag och om de olika positionerna skulle kunna vara logiskt sammanhängande. De olika böckerna och avhandlingarna kommer att jämföras var för sig i idéanalysen. De slutsatser, premisser och teser som framkommer ska redovisas. Sekulär-humanismen och kreationismen ska definieras, och vilka synsätt som kan utgöra ett hinder för en dialog ska undersökas.

1.4 Litteratur och avgränsningar

Den litteratur som valts är Christer Sturmarks bok *Upplysning i det 21. Århundrandet, Tro och Vetande 3.0* (2015). *Upplysning i det 21:Århundrandet* är Sturmarks senaste bok som bland annat behandlar vad sekulär-humanismen ser som rationella skäl. Sturmark har valts med tanke på att han är ordförande i Förbundet Humanisterna och kanske den främste förespråkaren i Sverige för sekulär-humanismen. Den litteratur som valts när det gäller reaktioner från ett kreationistiskt håll är Vesa Annalas bok *Ateism, förnuftet på villovägar* (2009), eftersom det är ett svar mot det sekulär-humanistiska projektet från ett kreationistiskt håll. Jag har valt en del sidolitteratur för att kunna återge historik och kunna definiera vad sekulär-humanism och kreationism är. För att beskriva vad kreationism är och dess historia har jag använt filosofens Steefan Blanckes bok *Creationism in Europe* (2014), som avhandlar den europeiska och skandinaviska kreationismen. Jag har även använt *Stanford Encyclopedia of Philosophy* artikel om kreationism, för att den beskriver den världsvida kreationismen samt definierar den. För att definiera sekulär-humanismen har jag använt sociologens Stephen Le Drews artikel *The Evolution of Atheism: Scientific and Humanistic Approaches* (2012), tillsammans med teologens Stephen Bullivants artikel om humanism i *The Oxford Handbook of Atheism* (2014). Drews och Bullivants artiklar har jag använt för att ge en historiebeteckning av sekulär-humanismen. Den bok jag använt mig av uteslutande i teoribildningen och för att identifiera överlappningar är Mikael Stenmarks, som är professor i religionsfilosofi vid Uppsala universitet, bok *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model* (2004). Den italiensk-amerikanske filosofen Massimo Pigliucci artikel *New Atheism and the Scientific Turn in the Atheism Movement* (2013) har jag använt för att beskriva och identifiera möjliga kopplingar mellan sekulär-humanismen och scientismen.

1.5 Forskningsöversikt

I databaserna på Uppsala Universitet har jag använt sökorden: Christer Sturmark, Vesa Annala, secular humanism, creationism samt overlapping theory. Sökningar på Christer Sturmark ger inte så mycket mer än de böcker han skrivit och i sökningar på Diva fann jag en uppsats som har skrivits om Upplysning i det 21:A århundrandet. Det finns ytterligare några uppsatser skrivna om ateismen, dock inte med fokus på en acceptans eller överlappningar mellan dessa åtminstone inte i en svensk kontext. Jag har inte heller hittat någon uppsats eller arbete som undersökt om ett förenande mellan sekulär-humanismen och kreationismen. När det gäller litteratur om överlappningsteorier så har jag hittat teologen Ian Barbour's *When Science Meets Religion* (2000), som handlar om överlappningsmetoder. Stenmark refererar en hel del till Barbour's bok och teoribildningen är liknande, så därför har jag valt att använda mig enbart av Stenmarks bok. Mikael Ruse är en annan författare som skrivit en del om integration mellan vetenskap och religion. En bok av Ruse jag har hittat i ämnet är *Science and Spirituality: Making Room for Faith in the Age of Science* (2010), som avhandlar ateismen i förhållandet till tron. Ruse ser inte religionen som ett hot mot vetenskapen och menar på att teisterna eller ateisterna inte behöver förkasta varandra. Ruse har även skrivit artikeln *Making Room for Faith: Does Science Exclude Religion* (2013). Jag har valt att inte ta upp Ruse, eftersom jag inte anser att den har relevans i arbetet. Alvin Plantinga har i sin bok *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism* (2011) skrivit om att ateismen och teismen har en ytlig debatt mellan sig, men att det egentligen finns en djup harmoni mellan dem. Jag har inte valt Plantinga med avseende på att jag kommer använda Stenmarks modell. Några andra böcker som skrivits är ifrån en oberoendemodell och något som jag inte avser att använda i min uppsats eftersom författarna motsätter sig överlappningsteorier och anser att vetenskap och religion ska vara skilda domäner. En sådan bok är den katolske teologens John F. Haught's *Finding Consonance between Religion and Science*, som menar att vetenskap och religion måste vara åtskilda för att inte skapa konflikt. En annan bok som företräder en oberoendemodell är Stephen Jay Gould's *Rock Of Ages* och teorin non overlapping magesteria som menar att religion och vetenskap är skilda domäner. Oberoendemodellen är inte aktuell eftersom den modellen inte tror på överlappningar mellan religion och vetenskap.

2. Den fyrdimensionella modellen

2.1 De sociala praktikerna och vetenskapssynen

Mikael Stenmark menar på för att förstå vetenskap och religion så måste vi sätta dessa i en social och historisk kontext. I den sociala och historiska kontexten är teorier en utgångspunkt i vetenskapen och trossatser en utgångspunkt i religionen. För att förstå den sociala dimensionen måste vi kunna identifiera vilka som deltar i dessa praktiker och vilka funktioner dessa har. De sociala praktikerna som dessa deltar i ska förstås som att vetenskap och religion är komplexa koherenta aktiviteter, som förhoppningsvis mynnar ut i de mål som dessa sociala praktiker ställt upp. Dessa sociala praktiker kan dessutom ha överlappning mellan varandra. De två sociala praktiker som jag tar upp är sekulär-humanismen som företräds av Christer Sturmark och kreationismen som företräds av Vesa Annala. För att förstå religionens sociala och historiska kontext så måste vi förstå hur och var den verkat. I den Skandinaviska kontexten har den evangelisk lutherska kyrkan dominerat det religiösa livet sedan reformationen på 1530-talet. Kristendomen är en central del av den skandinaviska kulturen och traditionen, men i det dagliga livet är skandinaver inte intresserade av religiösa doktriner, läsning av skriften eller frågor om Guds existens. I en gallupundersökning från 2009 visade det sig att endast 17 procent av svenskarna tyckte att religionen var en viktig del av deras dagliga liv. En Eurobarometer-undersökning från 2005 uppgav att endast 23 procent av svenskarna trodde på Gud.³ Med andra ord är sekulariseringen utbredd i Sverige och i Skandinavien.

2.2 Definition och historik humanism och kreationism

För att förstå sekulär-humanismens uppkomst så sker det efter upplysningstiden på 1800 talet när två strömningar av kritik uppstår efter upplysningen. Det finns en förklaring till begynnelsen av den sekulära-humanismen som uppstår under upplysningen och det var att göra Gud prövbar för vetenskapen. Vetenskapsmän som exempelvis Isaak Newton menade på att vi kunde öka vår förståelse för universum genom vetenskapen. Evolutionsteorin är en viktig faktor för utvecklingen av sekulär-humanismen och den genererade två nya

³ Blancke, Steefan., Hjermitsev, Hans Henrik & Kjærgaard, Peter C. (red.), *Creationism in europe*. Baltimore Johns Hopkins University Press, 2014, 86. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=3318859> (hämtad 2018-01-20).

strömningar inom humanismen. Den första strömningen är den vetenskapliga-ateismen som kommer av den darwinistiska förståelsen av världen och upplysningens rationalitet. Inom den vetenskapliga-ateismen fokuserar ateisterna sitt engagemang med att förklara religion på ett vetenskapligt sätt, och ett av målen är religionens försvinnande. Den vetenskapliga-ateismen utvecklade ett fullständigt ideologiskt system som förespråkade sekulär-humanism. Ett kännetecken på denna ideologi är att den är präglad av scientism, evolutionism, naturalism och materialism. En vetenskaplig rationalitet ska råda som ska legitimerar de vetenskapliga metoderna som det enda fungerande verktyget i att studera livets uppkomst och universums skapande. Religionen ses av den vetenskapliga-ateismen som irrationell och som pseudovetenskap. Religionen ska behandlas som en vetenskaplig prövbar hypotes, ett sådant exempel är evolutions-biologen Richard Dawkins gudshypotes.⁴ Den moderna ateismen av idag har en scientistisk syn och grundar sig på den vetenskapliga-ateismen. Det skapar en motsättning mellan religion och vetenskap som inte återfanns under upplysningstiden. Den andra strömningen är den humanistiska-ateismen, som är sprungen ur den sociala vetenskapen. Den humanistiska-ateismen har inte samma anspråk på de ontologiska frågorna eller guds icke-existens. Denna ateism präglas av en antropologisk syn som ställer människan i centrum som ett socialt och psykologiskt fenomen, som är framsprungna ur samhällsvetenskapliga och humanistiska vetenskaper.⁵

En annan infallsvinkel är teologen Stephen Bullivant som menar på att humanism inte är detsamma som att vara sekulär-humanist eller vetenskaplig-humanist: Bullivant skriver att: ”Humanismen kännetecknas av att det är en livsåskådning där särskilt mänskliga problem, värderingar och värdighet avhandlas även om det finns de som vill framföra en mer ateistisk synvinkel”.⁶ Att ateism och teism skulle vara i konflikt med varandra är bara en myt, snarare var vetenskap och religion i harmoni med varandra under upplysningstiden menar Bullivant. Det var kopplingen mellan evolutionsteorin, naturalismen, materialismen och den vetenskapliga-humanismen som skapade konflikten, eftersom den inkräktade på en domän

⁴ Le Drew, Stephen. *The Evolution of Atheism: Scientific and Humanistic Approaches, History of the Human Sciences*, vol. 25/no. 3, (2012), 70-87. doi:10.1177/0952695112441301.

⁵ Le Drew, *The Evolution of Atheism: Scientific and Humanistic Approaches*, 70-87.

⁶ Law, Stephen. Humanism, *The Oxford Handbook of Atheism*, Oxford Handbooks Online, 2013. <http://www.oxfordhandbooks.com.ezproxy.its.uu.se/view/10.1093/oxfordhb/9780199644650.001.0001/oxfordhb-9780199644650-e-003>, (hämtad 2018-03-26)

som kyrkan haft mandat på, nämligen skapelsen. Den konflikten är huvudproblemet mellan ateister och teister även idag, eftersom ateismen blev knuten till evolutionsteorin som en förklaringsmodell till livets uppkomst. Tittar vi på sekulär-humanismens historik så är 1952 ett viktigt år, då hålls den första världshumanistiska kongressen och förbundet International Humanist and Ethical Union bildas (IHEU). Den så kallade Amsterdamdeklarationen upprättades då som ett grundläggande principiellt dokument för den moderna humanismen. IHEU är en paraplyorganisation som består av ungefär 100 medlemsorganisationer runt om i världen. En av dessa föreningar är Föreningen Humanisterna grundad 1979 under namnet Human-Etiska Förbundet, de bytte dock namn 1999 till Föreningen Humanisterna. Föreningen Humanisterna är även medlem i European Humanist Federation (EHF). Föreningen Humanisternas ordförande idag är Christer Sturmark som är född 1964. Sturmark är förlagschef och bokförläggare på förlaget Fri Tanke samt chefredaktör för Sans magasin. Några av Föreningen Humanisternas ambassadörer är välkända samhällsprofiler som P. C Jersild, Björn Ulvaeus, Bengt Westerberg och Per Kornhall. Föreningen Humanisterna skriver att deras utgångspunkt är att värna om det sekulära samhället och åtskillnaden mellan religion och politik. Föreningen Humanisterna strävar efter att de mänskliga rättigheterna ska vara överordnade religiösa dogmer, normer och värderingar. Sturmark menar på att en sekulär livsåskådning innebär att : 1) Begreppet Gud är en mänsklig konstruktion, 2) att ha en livsåskådning utan övernaturliga inslag samt 3) att ha en humanistisk syn på vad det innebär att vara människa. Sturmark menar på att: ”En sekulär-humanist är således en ateist”.⁷

Kreationismen uppstod som en motreaktion mot den vetenskapliga- humanismen och evolutionsteorin, eftersom de inriktningarna fått en vetenskaplig status. I början av 1900 talet blev evolutionsteorin accepterad i universitetskretsar, samtidigt expanderade de evangeliska kyrkorna med rörelser som baptiströrelsen, missionsrörelsen, sjundedagsadventisterna, metodister etc. Dessa var kritiska till evolutionsteorin och samtidigt trogna bibelns berättelser. 1920 startade den första vågen av fundamentalistisk kreationism i USA och debatten mellan religion och vetenskap hamnade även i Skandinavien, eftersom den darwinistiska läran fått fotfäste i skolorna.⁸ I slutet av 1970 talet skapades den första föreningen i Sverige för biblisk skapelse-tro. Föreningen hade namnet Föreningen för Biblisk Skapelse-tro. Denna förening övergick 1988 till att bilda Föreningen Genesis, som är aktiv även idag. Bland kreationister

⁷ Sturmark, Christer, Upplysning i Det 21: A Århundradet: Tro Och Vetande 3.0, Lidingö, Fri tanke, 2015, 57.

⁸ Blancke, Hjermitsev, & Kjærgaard, (red.), *Creationism in europe*, 91.

och medlemmar i Föreningen Genesis återfinns bl.a Mats Molén som är en gymnasielärare i biologi och skapare av ett kreatonistiskt museum i Umeå 1996. Andra medlemmar är Krister Renard som är fysiklärare, Anders Gärdeborn som är talesperson för föreningen Genesis samt Vesa Annala (född 1948) som är pastor och även en drivande religionsfilosof med en kreatonistisk syn. Annala är pastor i Kalmar adventkyrka som tillhör sjundedagsadventisterna. I den skandinaviska kontexten så är kreatonism och intelligent design ovanligt ute i skolorna. Definitionen av kreatonismen är enligt Stanford Encyclopedia of Philosophy, att en kreationist är någon som tror på en Gud som en absolut skapare av himmel och jord utav ingenting genom en fri vilja. En sådan Gud tros allmänt vara ständigt inblandad (immanent) i skapandet, redo att ingripa efter behov och utan vars ständiga oro skapandet skulle upphöra eller försvinna. Kreationister tror på en ung jord, cirka 6000 år gammal. Ett annat kännetecken är att kreationisterna motsätter sig evolutionsteorin och motsätter sig tanken att alla organismer som lever och dör är slutprodukter av en evolutionär utveckling samt att mutationer skulle skapa en bättre organism genom ett naturligt urval.⁹

2.3 Synen på vetenskap

Stenmark menar på att de teleologiska, epistemologiska och teoretiska frågorna måste vara grundade i de vetenskapliga och religiösa praktikerna och ska studeras i ett sociologiskt och historiskt perspektiv. Detta studium är viktigt för att ge en så sann bild som möjligt av de olika praktikerna. Både religionen och vetenskapen har normativa och deskriptiva utsagor. För att kunna klargöra dessa måste vi skilja på: 1) Hur vi ser på vad vetenskap och religion är. 2) Hur förståelsen av vad vetenskap och religion är hos majoriteten av sina utövare. Hur ser då Annala och Sturmark på vetenskapen? Annala menar på att vetenskapen är människans (bristfälliga) verktyg i hennes strävan efter kunskap och insikt. I denna kunskapssträvan kan hon aldrig nå fram till sanningen om verkligheten på ett djupare plan. Hon kan bara formulera modeller, hypoteser och teorier om verkligheten. Människans vetenskapliga sanningsmodeller kan dock aldrig bevisas, däremot kan de efter en kritisk diskussion förkastas eller accepteras men aldrig bevisas. Annala menar på att en grundläggande del är att vetenskapen baseras på livs och världsåskådnings mässiga förutsättningar som all vetenskaplig forskning utgår ifrån. Den vetenskapliga kunskapen om universum, livets och livsformernas ursprung kommer att stanna på en modellnivå. Modellerna i sin tur bygger utifrån de idéer och grundläggande

⁹ Stanford Encyclopedia of Philosophy, Creationism. <https://plato.stanford.edu/entries/creationism/> (hämtad 2018-01-06).

utgångspunkter som är förhärskande just då, och Annala menar på att idag är naturalismen den förhärskande idén. Vetenskap och vetenskaplig forskning har med kunskap och kunskapsinhämtning att göra, dock ska kunskap inte förväxlas med att vara en total sanning. Vetenskapen ska även vara intersubjektivt prövbar. Vetenskapen kan inte nå de stora existentiella frågorna menar Annala. Annala menar på att försöka förena vetenskap och religion är dömt att misslyckas eftersom de bygger på två helt olika tankemönster. Annala skriver att :”Religionen baseras på Guds existens och vetenskapen genom naturalismen”.¹⁰

Sturmark i sin tur menar att vetenskap egentligen inte är något annat än ett strukturerat och systematiskt prövande och tänkande. Det är den mest tillförlitliga och bästa metoden som kan angripa förståelsen av vår värld och universum. Sturmark menar på att vetenskapliga teorier är användbara och goda approximationer av verkligheten.¹¹ Sturmark förklarar att byggstenarna inom vetenskapen är fakta, hypoteser och teorier. Dessutom menar han att man alltid måste vara öppen för att ompröva teorier, teorins styrka avgör hur starka beläggen är. Ett starkt belägg är evolutionsteorin enligt Sturmark, och svaga belägg beskriver Sturmark som nya spekulativa teorier som ännu inte hunnits prövas i någon större omfattning. Sturmark delar även synen att vetenskap måste vara intersubjektivt prövbar. Sturmark hänvisar till en större grad av evidensbaserad forskning än Annala för att kunna skilja mellan vetenskap och pseudovetenskap. Sturmark menar att religion och vetenskap är förenliga så länge religionen inte har några sanningsanspråk som står i strid med vetenskapliga resultat. Sturmark menar på att religionen inte kan säga något om verkligheten. Sturmark skriver:

Vetenskapen är inte några svar, lösningar eller sanningar i sig, utan helt enkelt en metod för att undersöka världen. Metoden går ut på att vi utsätter olika hypoteser för tillförlitliga tester och överger de hypoteser som inte håller måttet i sådana försök. Tillämpningen av denna metod kan sägas vara kriteriet för vetenskaplighet. Naturvetenskapliga påståenden som inte bygger på denna metod, till exempel teorier eller hypoteser som inte låter sig testas, är därför inte vetenskapliga-även om de kan verka så vid en första betraktelse. De kallas då pseudovetenskapliga. Vetenskapen kritiseras ibland för att vara dogmatisk och övertygad om sina egna sanningar. Detta bygger på ett grundläggande missförstånd om vad vetenskap egentligen är. Tvärtom har den vetenskapliga metoden en inbyggd självkritik, som gör att den ständigt prövar och omprövar sina resultat.¹²

¹⁰ Annala, Vesa , *Ateism: Förnuftet på Villövägar*, Trelleborg, Palmia, 2009, 9.

¹¹ Sturmark, *Upplysning i Det 21:A Århundradet: Tro Och Vetande 3.0*, 113.

¹² Sturmark , *Upplysning i Det 21:A Århundradet: Tro Och Vetande 3.0*, 111.

Förståelsen av den vetenskapliga grunden är samma hos Annala och Sturmark på en grundläggande nivå där en överlappning sker, dock skiljer det sig i hur användbar vetenskapen är för att studera de ontologiska existentiella frågorna. Där menar Sturmark på att vetenskapen är det bästa redskapet för att studera världen och universum. Annala däremot menar att vetenskapen är bristfällig. Dessutom menar Sturmark att vetenskapen är livsåskådnings-neutral och Annala att den är påverkad av naturalismen, alltså en livsåskådnings-anhängare till naturalismen. Sturmark menar även på att en evidensbaserad forskning är viktig för att särskilja vetenskap från pseudovetenskap.

2.4 Den vetenskapliga relationen

Stenmark menar på att det vetenskapliga epistemologiska målet är att öka förståelsen för naturen och den sociala världen. Det religiösa epistemologiska målet är att nå religiös kunskap exempelvis frälsning. För att nå dessa epistemologiska mål arbetar vetenskapsmännen på olika problemområden som specialiseras exempelvis i forskningsgrupper. Det som är viktigt att särskilja på är att det är en skillnad mellan vetenskap och religion samt teologi. Religionen kräver ingen högre kognitiv förmåga, eftersom den baseras på trossatser som både är kollektiva och subjektiva (man blir troende genom tron endast). Vetenskapen baseras på ett högre mått av kognitiv förmåga, eftersom den har discipliner och kräver en speciell träning. Religionen har inte det systematiska arbete för att nå sin epistemologi som vetenskapen har. Därför är det viktigt att skilja mellan: 1) Relationen mellan vetenskap och religion och 2) relationen mellan vetenskap och teologi.¹³ Det är ytterst problematiskt för Sturmark och sekulär-humanisterna som jämför epistemologin med religionen, eftersom det är fråga om tro och inte någon högre kognitiv förmåga och vetenskapliga metoder. Relationen ska vara en epistemologisk jämförelse med teologin som har en högre kognitiv förmåga. Sturmark intar en position att religionen är irrationell i sina trosuppfattningar om en existerande Gud. Det är även problematiskt med Annala som anser att epistemologisk kunskap kan inhämtas från Gud. Detta skulle innebära att kunskap kan inhämtas vid en lägre kognitiv förmåga. Detta strider mot den evidensbaserade kunskap som Sturmark företräder. Stenmark menar att berikandet av dessa sociala praktiker måste vara kontextuellt grundad och att vi inte enbart fokuserar på epistemologiska relationer som metoder och tekniker eller teoretiska relationer som trossatser och teorier. En konflikt mellan

¹³ Stenmark, Mikael, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, Grand Rapids, Mich, Eerdmans, 2004, 26.

religion och vetenskap kan vara baserade på sociala orsaker och inte på olika trossatser. En överlappning kan vara att den enskilde vetenskapsmannen är en troende kristen, om man studerar den epistemologiska och teoretiska relationen. Här förefaller en konflikt i de sociala sammanhangen. Sturmark menar att en sekulär-humanist per definition är en ateist, detta krockar mot Annalas kreationistiska syn där Gud är en absolut sanning. De representerar två helt olika organisationer som egentligen inte kan mötas i de vetenskapliga frågorna, då de har olika utgångspunkter.

2.5 De teleologiska målen

För att förstå vilka mål de som praktiserar vetenskap och religion har måste vi undersöka den teleologiska strukturen av vetenskap och religion enligt Stenmark. Vetenskapen och religionen har ett gemensamt mål, de söker efter att göra världen förståelig. Religionen genom att göra den existentiellt begriplig och vetenskapen att göra världen begriplig. En överlappning sker om positionen intas att både vetenskapen och religionen är till nytta för mänskligheten, och att de utför olika saker och löser olika problem. Religionens funktion är att skapa en kontext för att människan och Gud ska leva i harmoni. I den kristna kontexten betyder ett sådant soteriologiskt mål att frälsningen ges i en personlig relation till Gud. Den teleologiska målbilden är för Annala att uppenbara Gud. Föreningen Genesis har som huvudmål att verksamheten ska leda till de allmänna kristna målen om guds ära och att människor ska komma till tro på Kristus. Föreningen Genesis skriver: ”Vi gör detta genom att fokusera på skapelsefrågan”.¹⁴ Det teleologiska målet hos Sturmark är en ny upplysning som baseras på en fri och sekulär värld utan religionsinflytande, där sekulär-humanismen är den framträdande livsåskådningen och där en naturalistisk värld antas utan övernaturliga inslag. Sturmark menar på att religion bygger på dogmer och förtryck och ska avvisas. Sturmark menar på att människans egen utvecklingspotential och kapacitet främjas genom detta.¹⁵ Den sekulära upplysningen formulerar en konkret vision om ett samhälle, där alla människor, oavsett kulturell bakgrund eller livsåskådning kan samexistera på lika villkor. Ett sådant samhälle gör tydlig åtskillnad mellan religion och politik. Hänvisning till gamla profeter saknar relevans i politiska och juridiska ställningstaganden. Sturmark menar på att: ”Utgångspunkten ska vara människans bästa, inte gudar eller profeters krav”.¹⁶ Det föreligger ingen överlappning i teleologin mellan Sturmark och Annala, eftersom det inte

¹⁴ Föreningen Genesis, Om, 2010-06-18. <http://genesis.nu/om-oss/> (hämtad 2018-03-20).

¹⁵ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet, tro och vetande 3.0*, 11-12.

¹⁶ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet, tro och vetande 3.0*, 377.

finns någon nytta med religionen i Sturmarks sekulär-humanistiska samhälle. Annala kan acceptera vetenskapen om den gynnar de religiösa föreställningarna och stöder Gud som ett axiom

2.6 Epistemologi

Både vetenskapen och religionen har epistemologiska mål och praktiska mål enligt Stenmark. De epistemologiska målen är de som söker sanning och undviker att vara falska, ett exempel är det religiösa målet för den troende att skaffa sig kunskap om Gud och frälsningen. Det är ett epistemologiskt mål som söker sanning och undviker falsarium. De praktiska målen är de som söker något annat. Exempel på praktiska mål är tillfredställelse, ett meningsfullt liv eller andra tillstånd som inte kräver någon sanning. Ett vetenskapligt praktiskt mål kan vara att en vetenskapsman kan mena att vetenskap är att skapa förutsägelser, och samtidigt göra empiriska undersökningar. Vad som avgör om det är ett epistemologiskt mål eller ett praktiskt mål är enligt Stenmark att de praktiska målen skapar de epistemologiska målen inom vetenskapen, och inom religionen formar eller informerar de praktiska målen de epistemologiska målen. Vetenskapen och religionen kan dela samma komplexa mål, eftersom de båda har epistemologiska och praktiska mål. Stenmark menar att både vetenskapen och religionen har epistemologiska och praktiska mål.¹⁷ Om nu både religion och vetenskap har både epistemologiska och praktiska mål, så måste vi undersöka vilka typer av praktiska och epistemologiska mål dessa domäner har samt undersöka om de epistemologiska och praktiska målen är samma eller olika hos vetenskapen och religionen. Det epistemologiska målet hos Annala är att den kristna Guden är liktydig som en existentiell sanning. Annalas epistemologi grundar sig i Gud som ett axiom. Gud är evig, har ingen början och är en nödvändig existens. Annala menar på att:

Gud finns. Den troende kan peka på ”spår av Gud i verkligheten”. Dessa spår talar sitt tydliga språk. Jesus var ett tydligt och synligt spår av den osynliges relation till den synliga världen. Den osynliges väsens egenskaper är synliga i de skapande tingen. För den troende är Guds existens ett axiom. Gud kan inte-existera! Hans existens behöver inte bevisas. Definitionsmässigt är Gud inte ett objekt, ett ting som människan med sina vetenskapliga metoder kan fånga upp.¹⁸

¹⁷ Stenmark, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, 32.

¹⁸ Annala, *Ateism: Förnuftet på Villövägar*, 48.

Det praktiska målet hos Annala är att söka gud för att uppenbara sanningen om oss själva och existensen. Kunskap är inte något absolut och Annala menar att kunskap är metafysisk genom att kunskapen är bunden helt till människans föreställningar om verkligheten. I den teistiska hållningen är universum, livet, livets mångfald och dess komplexitet spår av Gud i verkligheten och i naturen. Annala formulerar detta enligt följande: "Den troendes (t.ex. den kristnes) Gud är som vi sett inte ett materiellt "ting" som är åtkomligt för vetenskapens metoder".¹⁹ Gud är alltså ingen vetenskaplig hypotes enligt Annala. Annala fortsätter med följande formulering: "Redan det att vi säger att Gud är en icke-materiell Ande gör att Guds existens är bortom tid och rum och därför ouppnåelig för naturvetenskapens metoder".²⁰

Sturmarks utgångspunkt i sin epistemologi innebär att en sekulär-humanist måste vara en naturalist. Det innebär att betrakta världen som naturlig snarare än övernaturlig. Övernaturliga inslag i beskrivningen av verkligheten betraktar naturalisten som osannolika. De ligger utanför den vetenskapliga prövandet. Sturmark menar på att en konsekvens av naturalismen är att man ser gudar eller andra övernaturliga väsen som osannolika. Det är mer sannolikt att de är idéer eller trosföreställningar skapade av oss människor. Den som har ett naturalistiskt förhållningsätt till verkligheten är då följaktligen ateist, det blir en logisk konsekvens av naturalismen. Sturmark menar på att definitionen av att vara en ateist är att ha en uppfattning i en sakfråga, nämligen den om Guds existens.²¹ Det praktiska målet för Sturmark är att genom vetenskapen hitta och finna lösningar. Sturmark menar också att vi har verktygen genom demokrati, utbildning, vetenskap och teknologi, som kan användas för att främja människors lycka och frihet samt att förbättra livsvillkoren överallt på vår planet.²²

Sturmark och Annala har en ontologisk överlappning i sin epistemologi, när båda menar på att de kan förklara verkligheten. Enligt Annala är Gud ett axiom, det är orubbligt. Verkligheten och naturen har spår av Gud och är indirekt förklaringen. Sturmark menar att världen består av materia och att den förklaras av naturliga orsaker. Överlappningen ligger i att båda kan beskriva en väg till förståelse av universum och livets uppkomst. Det blir givetvis en konflikt eftersom båda gör anspråk på en objektiv sanning, nämligen den om universum och livets uppkomst. De praktiska målen överlappar inte varandra och är inte samma. Tron är det som ger förutsättningar för människans helhet i Annalas teistiska hållning, medans Sturmark

¹⁹ Annala, 41.

²⁰ Ibid, 33.

²¹ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundrandet, tro och vetande 3.0*, 196.

²² Sturmark, 378.

menar att det är det sekulär-humanistiska samhället som kommer att bringa lycka och framgång hos mänskligheten.

Stenmark menar även att målen i religion och vetenskap kan ha manifesterande och latent ideologiska mål. Manifesterande mål är exempelvis officiella dokument som statuerar religionen. Latenta mål innebär b.l.a. att studera vad anhängarna gör och vilka val de gör. Vi har ibland skäl att tro att forskarna har ett kollektivt latent epistemologiskt mål som skiljer sig från det manifesterade målet. Skillnaden mellan manifesterade mål och latent mål skapar problem för att förstå relationen mellan vetenskap och religion. Annala har latent vetenskapliga mål genom att intelligent design ska förklara Gud som alltings skapare, och det manifesterande att Gud är ett axiom. Sturmarks manifesterande mål är den nya sekulära upplysningen, och det latent målet evolutionsteorin samt naturalismen som bas för vad vi kan veta om människans ursprung.

2.7 Teori

Vad mynnar då exakt Annalas och Sturmarks vetenskapssyn, teleologi och epistemologi i ut för teoretiska antaganden? Om vi börjar med Annala så har han en förklaringsmodell som mynnar ut i en kreationistisk hållning, där en skapande Gud måste vara sann. Annala menar att intelligent design och kreationismen följer den vetenskapliga skola som exempelvis Galilei, Kopernikus, Newton etc. följde. Dessa var enligt Annala övertygade om att design kan upptäckas i naturen med vetenskapen samt genom förnuftiga och logiska resonemang. Annala menar att: "Design är så uppenbar att man inte ens behöver vara vetenskapsmän för att upptäcka det. Det är av den anledningen Dawkins säger att vi ska akta oss för att frestas att tänka att design är verkligt".²³ En anmärkning här är att Annala menar evolutions-biologen Richard Dawkins, som är en av förgrundsgestalterna inom ny-ateismen och den moderna sekulär-humanismen. Enligt Annala kan vi vetenskapligt understödja intelligent design, naturens komplexitet bevisar en design. Alla djur är fulländade i sin begynnelse och inte en process av evolutionen. Annala menar på att: "Vi behöver varken biologer eller paleontologer när vi intuitivt förstår att levande organismer är designade".²⁴ Annala menar att intelligent design är det enda alternativet till vår världs förståelse. Annala skriver:

²³ Annala, *Ateism: Förnuftet på Villavägar*, 153.

²⁴ Annala, *Ateism: Förnuftet på Villavägar*, 154.

Intelligent design som rörelse arbetar just med frågor som dessa. Den försöker skingra alla evolutionistiska dimridåer som hindrar människor att upptäcka att design i naturen är verklig. Vår intuition och all vår vetenskapliga kunskap förstärker övertygelserna att organismerna har blivit till genom intelligent planläggning. Men det är viktigt att påpeka att Intelligent design inte är vad jag kan förstå-en vetenskaplig teori. Den är snarare ett öppet förhållningsätt inför verkligheten. Design härleds ur naturens komplexitet. Den är i en mening en fråga om sannolikhet.²⁵

Annala menar att Bibeln kan förklara något som vetenskapen inte är kapabel till, nämligen universum. Universum bärs upp av kraften i Kristi ord, det är de vetenskapliga lagarnas egentliga natur. Sturmark i sin tur menar på att evolutionsteorin stödjer vetenskaplig forskning och är den rimligaste teorin. Kreationism ser Sturmark som pseudovetenskap. Sturmark menar på att: ”För den som har en sekulär livsåskådning och grundläggande kunskap om den vetenskapliga metoden, framstår kreationismen som rent nonsens”.²⁶ Sturmark fortsätter att argumentera mot en kreationistisk syn: ”Evolutionsteorin ryckte undan ett av huvudargumenten för en tro på Gud. Om det genetiska i samspel med det naturliga urvalet kan frambringa alla djurarter, till och med människan, så behövs ju ingen skapare av människan. Gud blev överflödig i naturens ekvation”.²⁷ Vetenskapen är det enda verktyg som kan förklara verkligheten, speciellt naturvetenskapen. Sturmark menar att naturalismen är den bästa förklaringen till världen ihop med evolutionsteorin. Naturalismen avvisar även det övernaturliga. Sturmark menar på att: “Naturalismen förkastar idén att det existerar varelser som helt och hållet befinner sig utanför dessa undersökningsmetoders räckvidd-som till exempel religionernas gudar”.²⁸ Religionen kan då istället förstås som irrationell. Den kan vara en bieffekt av den evolutionära processen enligt Sturmark, och kan förstås som kognitiva och evolutions-psykologiska faktorer. Gud ska dessutom prövas som en hypotes inom den vetenskapliga sfären. Sturmark menar att:

Om gud inte existerar, varför finns då religion? Hur uppstod religionen och det religiösa tänkandet från början om det inte motsvaras av någon extern gudomlig existens? Frågan om religionens uppkomst och ursprung har länge intresserat evolutionspsykologiska forskare. Det är inte säkert att religionen haft ett överlevnadsvärde i sig. Det kan istället vara så som många

²⁵ Annala, 156.

²⁶ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundradet, tro och vetande 3.0*, 304.

²⁷ Sturmark, 307.

²⁸ Ibid, 184.

evolutionspsykologer tror, att den snarare är en bieffekt av andra kognitiva förmågor som varit viktiga för vår överlevnad.²⁹

Här har vi den stora utmaningen och den stora konflikten, eftersom evolutionsteorin ställs emot intelligent design som den bästa förklaringsmodellerna för livets uppkomst. Återigen har vi en överlappning om den bästa förklaringen till de ontologiska frågorna om universum och livets uppkomst. Hur ska vi då ställa oss till det enligt Stenmarks teori? Sturmark är mycket nära en scientistisk syn, eftersom han avvisar religionen och allt övernaturligt som irrationellt samt menar att Gud ska prövas som vilken hypotes som helst. Vad menas då med scientism? Den italiensk-amerikanske filosofen Massimo Pigliucci definierar scientismen som en universell syn på vetenskapen som den enda rättfärdiga vägen till kunskap. Pigliucci menar att scientismen avser att vetenskapen ska härska inom alla områden. En strategi ny-ateismen använder sig av är att filosofin nedtonas eller ersätts med vetenskapliga argument.³⁰ Ett exempel är att Richard Dawkins säger att guds hypotesen bör behandlas som en falsifierbar vetenskaplig hypotes. Den nedtoning och ersättandet av filosofiska argument med vetenskapliga argument är enligt Pigliucci förenlig med den scientistiska synen. Annala har i sin tur en kreatonistisk syn med intelligent design som den bästa förklaringsmodellen. Hur ska vi då avgöra om överlappning mellan kreationism och scientism ens är möjlig?

Stenmark använder något han kallar för vetenskaplig expansionism/restriktionism och religiös expansionism/restriktionism, som innebär att religionen överlappar vetenskapens område eller tvärtom eller inte alls. Den vetenskapliga restriktionismen menar på att religionen och vetenskapen är två helt skilda domäner. Den vetenskapliga restriktionismen företräds bland annat av Stephen Jay Gould. Gould menar att det inte föreligger någon konflikt mellan samtida vetenskap och religion, eftersom de är helt två olika domäner. Vetenskapen har den empiriska kunskapen i sitt magistrat. Vad universum är gjord av (faktum) och varför fungerar det så här (teori). Religionen behandlar existentiella och moraliska frågor. Dessa två magistrater kan inte överlappa varandra, och de omfattar inte allting heller. Vetenskap och religion besvarar olika typer av frågor och har olika syften och ämneskategorier. Vetenskap

²⁹ Sturmark, *Upplysning i det 21:a århundrandet, tro och vetande 3.0*, 154.

³⁰ Pigliucci, Massimo. *New Atheism and the Scientistic Turn in the Atheism Movement*, Midwest Studies in Philosophy: vol.37 no.1, (2013), 142-153. doi 10.1111/misp.12006.

och religion har också olika metoder och epistemologier.³¹ En vetenskaplig eller religiös restriktionism är inte aktuell, eftersom Sturmark och Annala överlappar varandras frågor.

Likväl som vetenskapen kan ha en expansion kan religionen ha det. Många inom den religiösa sfären menar att mycket inom vetenskapen inte är opartiskt, och en sådan partiskhet är att naturalismen genomsyrar vetenskapen. De religiösa expansionisterna menar på att vetenskapen ska formas av religionen. En alternativ väg till att forma vetenskapen är genom teistisk eller augustinsk vetenskap. Den augustinska vetenskapen ser fortfarande kampen mellan den augustinska modellen av gudsstaten (Civitas Dei) och världsstaten (Civitas Mundi). Den förstås idag som kampen mellan den kristna komuniteten mot de sekulära krafterna. Därför kan inte vetenskap ses som helt neutral, eftersom det är en kamp mellan livsåskådningar. Vetenskapen tjänar inte guds syften utan står på den världsliga sidan, med andra ord så antas den i vetenskapen som en metafysisk naturalism. Naturen är allt som kan existera. Detta stämmer helt klart på Annalas bild av Gud som ett axiom, den vetenskapssyn han presenterar och att intelligent design är den bästa förklaringen. Hur ser den vetenskapliga expansionismen ut i Sturmarks fall?

De vetenskapliga expansionisterna menar på att vetenskapen kan ersätta religionen, speciellt i frågan om evolutionär biologi. De vetenskapliga expansionisterna menar även att vi inte längre behöver vidskeplighet för att besvara de djupa existentiella problemen. Frågor som finns det en mening med livet, varför existerar vi samt vem är människan? kan besvaras av vetenskapen. Religionen och vetenskapen behandlar samma frågor enligt de vetenskapliga expansionisterna. Den livsåskådning som den evolutionära läran ger oss har en viktig komponent för de vetenskapliga expansionisterna, nämligen den vetenskapliga materialismen och den vetenskapliga naturalismen. Gud är en hypotes som vetenskapligt ska prövas som vilken hypotes som helst. Det andra scenariot är att förkasta Gud som en mytologisk figur, som exempelvis tomtar eller älvor. Vetenskapen ska alltså expanderas till att omfatta inte bara empiriska frågor utan även existentiella och moralfrågor. Vetenskapliga teorier kan användas för att undersöka religionen. Genom detta blir vetenskapen och religioner konkurrenter i den epistemologiska förståelsen. De vetenskapliga expansionisterna reser ett krav till religionen, nämligen att den ska undersökas av vetenskapen. Stenmark menar på att det är rationellt att tro på Gud enbart om 1) den religiösa utsagan möter samma eller liknande krav på rationalitet

³¹ Stenmark, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, 2.

som en vetenskaplig utsaga och 2) om den religiösa utsagan kan konkurrera med en vetenskaplig hypotes eller teori.³² Sturmark tillhör de vetenskapliga expansionisterna, eftersom han reser ett krav på att religionen kan undersökas av vetenskapen. Det sekulär-humanistiska samhälle han vill uppföra innefattar att vetenskapen ska behandla de moraliska och existentiella frågorna.

Detta föder enligt Stenmark två frågor 1) Är en tro på Gud en hypotes? 2) Är en tro på Gud en vetenskaplig eller kvasi-vetenskaplig hypotes? Stenmark föreslår att en hypotes ska förstås som ett antagande som förklarar ett fenomen eller händelse.³³ Stenmark tvivlar på att Gud kan förstås som en hypotes. För många religionsutövare är Gud en upplevd verklighet och inte en härledd entitet. Tron i sig är ingen hypotes att förklara naturliga händelser i världen, utan en helig upplevelse. Den primära funktionen hos en religion är inte att förklara och förutse observerbara händelser, utan att förändra människors liv. Det är en stor skillnad mellan vetenskapen och religionen i hypotesfrågan. Vetenskapsmän, oavsett om de tror eller inte tror på en teori behandlar den som en hypotes för att förklara ett fenomen och behöver bevis som stöd för sin hypotes. Religiösa anhängare delar inte den uppfattningen i att debattera om det är rationellt eller om det är sant att tro på Gud i en vetenskaplig kontext. En epistemologisk vetenskaplig modell byggd på den bästa förklaringen är ingen bra teori att basera religiös epistemologi på. Stenmark menar dock på att det vi kan lära i en domän kan öka vår kognitiva förmåga. Vi kan därför inte exkludera att det inte skulle gå att överlappa religion och vetenskap i fråga om epistemologi eller metodologi. I fråga om de vetenskapliga expansionisterna (som Sturmark och Dawkins), så är det inget som säger att de är utrustade för att förstå de epistemologiska normerna i religionen. I fallet med vetenskaplig expansionism varnar Stenmark för den vetenskapliga syn som kallas scientism. Scientismen begränsar rationaliteten till att det enda vi kan veta finns i vetenskapen. Det skulle vara ett skäl för de religiösa att hålla en personlig Gud som sann. Det som Stenmark reagerar mot är om scientismen är sann så behöver vi en ontologisk och epistemologisk premiss som innebär att den enda verkligheten som existerar är den som vetenskapen har tillgång till.³⁴ Denna premiss kan vi inte veta, eftersom det inte kan vara vetenskapligt känt att jaget eller att jag existerar. Det finns ingen sådan vetenskaplig metod. Den stora utmaningen är att den evolutionära teorin vill underminera den religiösa förståelsen vad som meningen med livet,

³² Stenmark, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, 74.

³³ Stenmark, 75.

³⁴ Ibid, 147.

existensen och universum. Det kan leda till att de religiösa överger religiösa trossatser, eller helt enkelt överger religionen. Stenmark ställer sig frågan om Gud är en vetenskaplig hypotes. Stenmark menar på att den bästa lösningen är att ta bort den extra premissen, som innebär att den enda verklighet som existerar är den som vetenskapen har tillgång till. Vad anser då Annala och Sturmark om vad som är rationellt att tro på? Vad innebär det att vara rationell?

2.8 Rationalitet

Stenmark menar på att det finns olika synsätt sätt att använda rationaliteten:

1. Använda olika epistemologiska normer eller principer (oense om rationalitetens natur).
2. Anta olika epistemologiska normer eller principer (oense om rationalitetens standard).
3. Att ha olika idéer om relevansen eller tillämpligheten hos de olika epistemologiska normerna eller principerna.
4. Att acceptera olika typer av evidens (oense om rationalitetens skäl).

Stenmark menar på att rationalitet ska förstås som att det i slutändan innebär ett visst sätt människor borde använda eller utöva sin anledning, intelligens eller andra kognitiva resurser. Vilken information som människan har är avgörande för vad som är rationellt att tro på. Uppfattningen om vad som är rationellt avgörs från människa till människa och vad som konsekvent att tänka eller inte, alltså är vad som är rationellt kontextstyrt av samhällen, tid etc. Om någon skulle påstå att jorden är platt, lever den personen idag eller för tvåusen år sedan? Sturmark och Annala antar olika synsätt vad som är rationellt. Annala menar på att Gud är ett axiom som är grunden till allt, och Sturmark menar att det naturalistiska synsättet och den naturvetenskapliga forskningen är det enda som kan beskriva vår verklighet. Både Annala och Sturmark menar att vår värld är rationell och begriplig. Detta mynnar ut i två olika epistemologiska förutsättningar, där Annala menar på att det är rationellt att tro på den bibliska skapelseberättelsen eftersom den stöds av rationella skäl. Annals syn på vad som är rationellt är att människan är en rationell varelse som är utrustad med sinne och förnuft. Vår värld är rationell och begriplig. Gud utgör alltså för den kristne grunden för allting annat. Gud är bortom den materiella verkligheten och har gett oss människor denna nödvändiga utanförkunskap om verkligheten. Gud har skapat oss till sin egen avbild. Det som är orsaken och grunden till detta är att universum och människan har samma skapare, dvs. Gud bakom sig. Gud har i bibeln uppenbarat denna kunskap om naturen och människan. Det betyder då att

våra sinnen och förnuft har sitt ursprung i Guds sinne och förnuft. Därför kan vi ha tilltro till våra sinnen och förnuft. Människans moraliska all har dock fördunklat våra sinnen och förnuftet, vilket gör att vi lätt misstolkar det vi ser eller hör. I grunden handlar det om en världsåskådning. Annala menar att: ”Den världsåskådning som vi bekänner oss till färgar våra sinnen när vi ”avläser” och ”tolkar” faktakunskap, och varifrån vi inhämtar vår kunskap är alltså mycket centralt för människan”.³⁵ Förnuft definierar Annala som något som grundar sitt slutsatsdragande på sakliga skäl. Vetenskap och förnuft är inte samma sak. Förnuftet är något Gud skapat människan med och är en avspiegling av guds förnuft. Med sanning menar Annala: ”Med sanning menar jag påståenden som är i överensstämmelse med verkligheten”.³⁶ Annala menar med hänvisning till korrespondensteorin och förnuftet att Gud är den bästa förklaringen till livets uppkomst. Annala skriver:

På sakliga grunder kan vi resonera fram till insikten om att bakom universum finns ett förnuft. Rationalitet, skönhet och ordning i universum talar starkt för intelligens (dvs. förnuft) som urkällan till universum. Det är ingenting som är oförnuftigt eller mot förnuftet i en sådan betraktelse. Däremot är det oförnuftigt att tro på dumheter som också förekommer inom tron, absurditeter och självmotsägelser. Vidare är det oförnuftigt att inte ifrågasätta sina mest omhuldade idéer. Kanske det mest oförnuftiga är att tro på en illusion (evolutionism) som man själv skapat. Ateismen har visat sig vara en oerhört inskränkt syn på verkligheten. Bara det som är åtkomligt för den materialistiska vetenskapen existerar. Men denna inställning är varken rationell eller förnuftig.³⁷

Sturmark har en helt annan ingångsvinkel, där den vetenskapliga ateistiska synen framhävs. Där vetenskapen, framförallt naturvetenskapen, är den enda metoden för att beskriva den verkliga världen. Världen är enligt Sturmark rationell och begriplig, allting baseras på den naturalistiska världsbilden och att allt som existerar är materia. Evolutionsteorin och det sekulär-humanistiska projektet skapar det som är rationellt att tro på. Med rationellt tänkande menar Sturmark följdriktiga och motsägelsefria resonemang. Sturmark menar på att: ”Ett rationellt resonemang är alltid förnuftigt som resonemang, det vill säga med avseende på sin logiska struktur. Motsatsen är ett irrationellt resonemang som är ett förvirrat och ologiskt tankeförlopp som kan leda varsomhelst”.³⁸ Den bästa teorin för att beskriva sanning är korrespondensteorin, som innebär att det finns ett samband mellan påståendet om

³⁵ Annala, Vesa Kunskap. <http://www.vesa-annala.se/366970172> (hämtad 2018-02-02)

³⁶ Annala, *Ateism: Förnuftet på Villavägar*, 94.

³⁷ Annala, 56.

³⁸ Sturmark, *Upplysning i det 21: A århundrandet, tro och vetande 3.0*, 53.

verkligheten och verkligheten i sig menar Sturmark. Korrespondensteorins sanningsbegrepp kallas filosofiskt för realism. Sturmark menar att realismen mynnar ut i sannolikheter och detta formulerar han enligt följande: "Inom vetenskapen kan man alltid avgöra vilka påståenden om verkligheten som är bättre än andra."³⁹ De modeller eller beskrivningar som bäst förutsäger experimentens resultat är rimligast. Sturmark menar även att bevisbördan alltid ligger hos den som påstår att någonting existerar. Sturmark menar på att bevisbördan ligger hos de troende. Sturmark formulerar detta på följande sätt: "En ateist tror på att Gud inte existerar och det är en rimlig utgångspunkt tills det finns rimliga skäl att tro något annat".⁴⁰ En sak Sturmark menar är att öppenhet inte baseras på trossatser, utan hur benägen man är att ändra sin uppfattning när nya fakta och belägg presenteras. Förnuftet menar Sturmark är en kognitiv förmåga som människan har utvecklat under många år under evolutionsprocessen. När det gäller trovärdighet så menar Sturmark på att det behövs ett kriterium för vad som är rimligt att hålla för sant. Sturmark hänvisar till detta kriterium genom Ingemar Hedenius den intellektuella moralens maxim. Den intellektuella moralens maxim innebär att tro på något om och endast om du har goda skäl att hålla det för sant. Enligt Sturmark innebär det att pröva alla tänkbara alternativ för att välja det som är mest rimligt eller trovärdigt.⁴¹ Den intellektuella moralens maxim skapar en öppenhet enligt Sturmark, därför det finns många människor idag som tror på saker som det inte finns förnuftiga eller rimliga skäl att tro på. Öppenhet är att vara beredd att ändra sin uppfattning när nya fakta och belägg presenteras.⁴²

I fråga om rationalitet finns det överlappningar mellan Annala och Sturmark, ett exempel är att båda accepterar och anser att korrespondensteorin är den bästa förklaringsmodellen. Sturmark och Annala menar på att vår värld är rationell och begriplig. Sturmark och Annala ligger långt ifrån varandra om vad som är rationellt. Annala menar att evolutionsteorin är irrationell och Sturmark att religionen är det. Förnuftet ses av Sturmark som en mänsklig kognitiv förmåga, som har sitt ursprung i evolutionen. Annala menar att förnuftet är en kognitiv förmåga given av Gud. Här föreligger en överlappning i att förnuftet är en mänsklig egenskap, dock med konflikten var den härstammar ifrån. Sturmark menar även på att den rimligaste förklaringen ska ha företräde genom den intellektuella moralens maxim, samtidigt

³⁹ Sturmark, *Upplysning i Det 21:a Århundradet: Tro Och Vetande 3.0*, 75.

⁴⁰ Sturmark, 193.

⁴¹ Ibid, 46.

⁴² Ibid, 45.

som han lägger bevisbördan på de religiösa. I praktiken innebär det att vetenskapen har företräde till vad som är rationellt.

2.9 Rationalitet i vetenskap, teologi och religion

Stenmark menar på att rationaliteten ska förstås som axiomen för rimliga krav. Den statuerar att mänsklig rationalitet bygger på att söka det bästa vi realistiskt kan göra inom våra egna ramar beroende på våra kognitiva eller andra resurser. Rationalitetsmodellen måste ta sin utgångspunkt i att identifiera vilka vi är, var vi är samt vad vi är eller vad vi vill vara exempelvis deltagare i religion eller vetenskap.⁴³ Stenmark skriver att evidentialism som en basisk kognitiv grund för mänsklig rationalitet ska avvisas. Istället ska det ses som rationellt att tro på Gud, kärlek etc. tills det finns goda skäl att tro något annat. Stenmark har fyra modeller för hur rationella skäl ska avhandlas:

1. Den första modellen är rationell presumptionism. Den grundar sig på tanken att vår tro skapar processer och dessa trossatser ska betraktas som intellektuellt oskyldiga tills de är giltiga. Dessa trossatser och processer behöver inte motiveras med goda skäl.⁴⁴ All kunskap eller rättfärdig tro ligger i sista hand på grundval av icke-inferentiell kunskap, motiverad tro, samt koherens.⁴⁵ Både vetenskapen och teologin är akademiska principer, och för att kunna utföra dem krävs en kognitiv träning. Dock behövs ingen kognitiv träning för att vara religiös utövare. Inom kristendomen blir man kristen genom tron allena. Religiösa utövare kan rationellt tro på det de tror på så länge det inte finns skäl att tro på något annat. Den rationella-presumptionismen ska användas för att forma trossatser.⁴⁶
2. Den andra modellen är den reviderande principen. Med den reviderande principen menas att : När vi reviderar någonting som vi redan tror på ska vi välja de alternativ som ligger närmast vårans ursprungsposition.⁴⁷ Stenmark föreslår enligt den reviderande principen, att de som delar den kristna traditionella skapelsesynen ersätter

⁴³ Stenmark, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, 88.

⁴⁴ Stenmark, 90.

⁴⁵ Ibid, 96.

⁴⁶ Ibid, 96.

⁴⁷ Ibid,104.

Första Mosebokens skapelseberättelse med att Gud använde naturliga processer för att skapa liv. Detta innebär att den troende inte behöver sluta tro på Gud, eftersom detta inte kräver en radikal revidering. Detta för att förhindra ett irrationellt utövande av religionen eftersom evolutionsteorin har en starkare ställning än den kreatonistiska läran.

3. Den tredje principen är beröringens princip. Med den principen menar Stenmark att allting vi tror inte berör oss på samma sätt. Beröringens princip innebär att vi ska kräva större skäl för att överge något vi tror som har en större beröring för oss än för något som har en mindre roll.
4. Den fjärde principen är tros-styrkes principen som innebär att: I en situation där jag möter andra människor som delar en annan uppfattning än mig ska de påverka styrkan hos de uppfattningar jag har, i synnerhet att inse att jag kan ha fel.⁴⁸ Tros-styrkes principen reglerar fastheten i de uppfattningar vi har, till skillnad från principen om presumtion som reglerar de omständigheter som berättigar att tro något. Den kontext man befinner sig avgör rationaliteten.

Annala bör revidera sin kreatonistiska syn enligt Stenmarks modell och överge den delen som baseras på den bibliska skapelseberättelsen. Där bör de rön som evolutionsteorin har en starkare ställning i fogas in, det innebär inte att det inte kan finnas en skapande Gud. Annala behöver enligt den rationella presumtionismen inte överge den kristna tron, och han behöver inte motivera sin gudstro med goda skäl. Gudstron stöds även av beröringens princip eftersom det inte finns några skäl att överge den. Det påhopp Annala utför mot sekulär-humanisterna/evolutionsföreträdarna stöds inte av tros-styrkes principen, eftersom den inte stöds av den kontext vi lever idag och att faktiskt kunna inse att vissa delar i kreatonismen är felaktiga. Sturmark kan tro på naturalismen, evolutionsteorin och vetenskapen enligt den rationella presumtionismen, men har ingen rätt att nervärdera religionen. Tros-styrkes principen och den rationella presumtionismen tillåter inte den evidensbaserade kunskap Sturmark vill använda sig av för att slå ner på de som tror på en övernaturlig kraft. Även Sturmark behöver revidera de delar i naturalismen som stödjer ontologiska vetenskapliga svar som universums skapande, eftersom vi inte kan veta något om detta.

⁴⁸ Stenmark, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, 106.

2.10 Religion och vetenskap och överlappning

Hur ska vi då definiera de överlappningar som återfunnits i debatten mellan Annala och Sturmark? Stenmark menar att relationen mellan vetenskap och religion är en multidimensionell relation. De logiska modellerna är monist-vyn, oberoende-vyn samt kontakt-vyn. Vetenskap och religion kan relateras till målet (teleologin), metodologin och resultatet. Dessa definitioner gör det möjligt för oss att skilja mellan en teleologisk kontakt-vy, en metodologisk kontakt-vy samt en teoretisk kontakt-vy. Den teleologiska kontakt-vyn menar att målen är samma, men inte metoden och teorin. Den metodologiska kontakt-vyn menar att metoden är densamma, men inte målen och teorin. Den teoretiska kontakt-vyn menar att teorin är densamma, men inte målen och metoden. Om vi antar att det ligger en konflikt mellan en personlig tro på Gud och en vetenskaplig teori, så är det en konflikt enligt både monist-vyn och kontakt-vyn, men inte oberoende-vyn. Ett exempel är om en personlig tro på Gud och vetenskap som biologisk evolution, den själviska genen (Dawkins), då har vi nått nivå fem. De svar vi kan få är tre stycken: 1) Religiösa trossatser har företräde (dogmatism), 2) vetenskapliga teorier har företräde (konformism) samt 3) ingen av dessa har företräde det avgörs från fall till fall (icke-konformism). Det kan finnas spänning mellan religion och vetenskap, då berörs både monist-vyn, kontakt-vyn och oberoende-vyn. Harmoni uppstår då det finns integrerade element hos vetenskapen och religionen. Harmoni fungerar både i monist-vyn och kontakt-vyn men är tveksam hos oberoende-vyn, då den inte underbygger att vetenskap och religion behandlar samma frågor. Ett problem är att vetenskapliga teorier ändras med tiden, det gör att religionens konflikter kan uppkomma och avslutas i och med att vetenskapen förändras. Om vi nu tänker oss tanken att religiösa trossatser och värderingar ska influera vetenskapen, så är kontakt-vyn att föredra. Det som är svårt med en sådan korsning mellan religion och vetenskap är att förklara målen, metoden eller teorin. Kanske kan den förstås som en metodologisk väg med ett extra vetenskapligt kriterium. Det finns tre grundnivåer för Stenmarks fyrdimensionella modell:

1. Monist-vyn: Målen, metoden och teorin är de samma inom vetenskapen och religionen.
2. Kontaktvyn: Överlappning mellan målen, metoden och teorin.
3. Oberoende-vyn. Målen (teleologin), metoden (metodologin) och teorin ska vara eller är olika inom religionen och vetenskapen.

4. Komplet vetenskaplig expansions-vy. Vetenskapen tar över religionens domän.

5. Komplet religiös expansions-vy. Religionen tar över vetenskapens domän.

De olika nivåer där överlappningar eller konflikt/harmoni kan uppstå:

Figur 1.

Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4	Nivå 5
Monist-vyn	Teleologi	Epistemologiska och praktiska mål	Konflikt	Konformism
Kontakt-vyn.	Metodologi	Existentiella och soteriologiska mål	Spänning	Icke-konformism
Oberoende-vyn	Teori	Bevis	Ingen konflikt	Dogmatism
Vetenskaplig expansionism		Rationell standard	Harmoni	
Religiös expansionism		Kreationism		
		Den mänskliga naturen/Gudsuppfattningar		
		Etik		
		Existens		

3 Faktiska resultat överlappning och sammanfattning

Figur 2.

Sturmark	Annala	Överlappning	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4	Nivå 5
Den	sociala	dimensionen					
Vetenskapen är evidensbaserad	Vetenskapen kan bara skapa modeller	Nej				Konflikt	
Vetenskapen är den bästa förklaringen	Vetenskapen är begränsad	Nej				Konflikt	
Livsåskådning neutral	Påverkad av naturalismen	Nej				Konflikt	
Vetenskapen ska vara intersubjektiv prövbar	Vetenskapen ska vara intersubjektiv prövbar	Ja	Kontakt	Metodologisk	Rationell standard	Harmoni	
Den	Teleologiska	dimensionen					
Ateism	Teism	Nej				Konflikt	
Det sekulär-humanistiska samhället	Gudssamhället	Nej				konflikt	
Den	Epistemologiska	dimensionen					
Naturalism	Kreationism	Nej				Konflikt	
Verkligheten går att beskriva	Verkligheten går att beskriva	Ja	Kontakt	Teoretisk	Bevis	Konflikt	
Den	Teoretiska	dimensionen					
Korrespondensteorin	Korrespondensteorin	Ja	kontakt	Metodologisk	Rationell standard	Harmoni	
Evolutionsteorin	Intelligent design	Ja	Expansionism	Teoretisk	Bevis	Konflikt	
Scientism	kreationism	Ja	Expansionism	Teoretisk	Bevis	Konflikt	
Vad	är	rationellt					
Den intellektuella moralens maxim	Gud är en transcendent kunskapskälla	Nej				Konflikt	
Förnuftet är en mänsklig kognitiv förmåga (evolution)	Förnuftet är en mänsklig kognitiv förmåga (Gud)	Ja, delvis, grunden till är olika	Kontakt	Teoretisk	Rationell standard	konflikt	

Definitionen av den sekulär-humanism som Sturmark företräder är baserad på en naturalistisk, materialistisk, scientistisk och ateistisk syn på tillvaron. Teleologin baseras på det sekulär-humanistiska samhället. Epistemologin förstås genom naturalismen och de teoretiska avsnitten om existensens genom evolutionsteorin. Annalas Kreationism baseras på Gud som ett axiom (en absolut nödvändighet). Teleologin utgår från Gud som ett axiom genom en outtalad gudsstat, där Gud får verka. Epistemologin förstås genom att Gud är lika med sanningen. De teoretiska avsnitten om existensen förstås genom intelligent design. Utfallet visar att det föreligger överlappningar mellan Sturmarks och Annalas utsagor. De flesta går att hitta under den teoretiska dimensionen. När det gäller oberoende-vyn är det inget de delar. Sturmark och Annala använder sig av religiös och vetenskaplig expansionism och då är oberoende-vyn inte aktuell, eftersom de i så fall skulle arbeta inom sina magistrat. Den vyn som återfinns är kontakt-vyn, eftersom vissa delar hos både Sturmark och Annala överlappar varandra. Som vi ser i tabellen är det en teoretisk kontakt-vy de delar, även om det finns inslag av en liknande vetenskapssyn i den sociala dimensionen. Det som formar mycket av överlappningarna är att världen är begriplig och innefattar en epistemologisk förståelse. Både

Sturmark och Annala menar att det går att beskriva världen enligt ett rationellt schema. I Sturmarks fall är det evolutionsteorin och i Annalas fall genom intelligent design, därför blir det en överlappning eftersom de vill förklara samma sak. Det ska göras med hjälp av korrespondensteorin, som enligt de båda beskriver världen på ett korrekt sätt. Sturmark och Annala får olika utfall utefter sina epistemologier. Sturmark förstår världen som materia och att en evolutionistisk process har utformat världen utan en skapare. Annala menar på att Gud har skapat världen exakt som den beskrivs i bibeln. Det finns spår av guds skapande i naturen och det är logiskt att Gud skapat allt. Det finns en övergripande konflikt i själva förförståelsen, och skulle det gå att få flera överlappningar om vissa saker kan ändras? Svaret hittar vi i Stenmarks rationella presumptionism, där trossatserna är intellektuellt oskyldiga tills de är giltiga. Både Sturmark och Annala har ett problem, eftersom de anser att den andra sidan har fel och är irrationell. De saker som inte går att bevisa ska vara neutrala tills de motbevisats eller bevisats. Det innebär att det fortfarande är berättigat att Annala fortsätter tro på en skapande Gud och Sturmark på evolutionsteorin. Enligt den reviderande principen borde Annala överge sin bibliska skapelseberättelse, och ta till sig de delar av evolutionsteorin som har en vetenskapligt starkare ställning än kreationismen. Sturmark bör ha respekt för beröringens princip och inte kritisera de troende för att vara irrationella samt överge sin scientistiska syn och kravet på evidens, om skapelsen kan vi inget veta. Om både Sturmark och Annala intog en neutral inställning till varandras teleologi och epistemologi så skulle vi kunna överlappa frågan även på det teleologiska och epistemologiska planet, nämligen att ta reda på vad som orsakade skapelsen. Båda måste då släppa vad som är mest trovärdigt och inse att vi kan inte veta just nu om denna fråga. Vad som är mest rationellt kommer inte att besvara den frågan. Det viktigaste är att krympa expansionerna. Det vore önskvärt att både Annala och Sturmark övergav sina krav. Sturmarks sekulär-humanistiska samhälle som vill marginalisera religionen och Annalas krav på att vetenskapen ska förstås genom religionen.

Litteraturförteckning

Böcker:

Annala, Vesa, *Ateism: Förnuftet på Villovägar*, Trelleborg, Palmia, 2009.

Grenholm, Carl-Henrik, *Att förstå religion: Metoder för teologisk forskning*, Lund, Studentlitteratur AB, 2006.

Stenmark, Mikael, *How to Relate Science and Religion: A Multidimensional Model*, Grand Rapids, Mich, Eerdmans, 2004.

Sturmark Christer, (2015) *Uppllysning i det 21:A århundrandet, tro och vetande 3.0*, Stockholm, Fri Tanke Förlag, 2015.

E-böcker:

Blancke, Steefan, Hjerimitslev, Hans Henrik & Kjærgaard, Peter C. (redaktör), *Creationism in europe*. Baltimore Johns Hopkins University Press, 2014.

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/uu/detail.action?docID=3318859> (hämtad 2018-01-20).

Webb Uppslagsverk:

Law, Stephen. Humanism, *The Oxford Handbook of Atheism*, Oxford Handbooks Online. 2013-12-16.

<http://www.oxfordhandbooks.com.ezproxy.its.uu.se/view/10.1093/oxfordhb/9780199644650.001.0001/oxfordhb-9780199644650-e-003>, (hämtad 2018-03-26).

Webartiklar:

LeDrew, Stephen. *The Evolution of Atheism: Scientific and Humanistic Approaches*, *History of the Human Sciences*, vol. 25/no. 3, (2012). doi:10.1177/0952695112441301.

Pigliucci, Massimo. *New Atheism and the Scientistic Turn in the Atheism Movement*, *Midwest Studies in Philosophy*: vol.37 no.1, 2013. doi: 10.1111/misp.12006.

Internet:

Annala Vesa, Kunskap. <http://www.vesa-annala.se/366970172> (hämtad 2018-02-02).

Ewert Per och Mats Selander, Nyateismen diskvalificeras sig själv, Svenska Dagbladet, 2012-03-20, <https://www.svd.se/nyateismen-diskvalificerar-sig-sjalv> (hämtad 2018-02-02).

Föreningen Genesis, Om, 2010-06-18. <http://genesis.nu/om-oss/>(hämtad 2018-03-20).

Stanford Encyclopedia of Philosophy, Creationism.
<https://plato.stanford.edu/entries/creationism/> (hämtad (2018-01-06).